ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 23 Ἰουνίου 1913 ΑΡΙΘ. 131.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ͂Ι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗ͂Ι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄.

ΟΤΙ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣΘΑΙ ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

« Προσεύξομαι τῷ πνεύματι,
» προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ».
(Α΄. Κορ. ιδ΄. 15)

Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν κατεδείξαμεν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερον καταδείξομεν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς. Ὅτι δὲ ὀφείλομεν οὕτω προσεύχεσθαι εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοήσῃ ἕκαστος, ὅταν ἐνθυμηθῇ τὸν ὁρισμὸν τῆς προσευχῆς, ὅταν σκεφθῇ, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι ἀνύψωσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι εἶναι συνομιλία, συνδιάλεξις μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἑπομένως κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει μὲ ποῖον συνομιλεῖ καὶ τί εἶναι πρέπον νὰ λέγῃ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὅλα ταῦτα, ὅταν ὁμιλῶμεν θεωρητικῶς, τὰ εὑρίσκομεν ὀρθά, ὅταν ὅμως ἔλθωμεν εἰς τὴν πρᾶξιν, λησμονοῦμεν τὰ πάντα. Πόθεν προέρχεται τὸ τοιοῦτον; Ποῦ ὀφείλεται ἡ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς καταλαμβάνουσα ἡμᾶς ἀπροσεξία; ποῦ δὲ αὕτη ἄγει ἡμᾶς; διὰ τίνος μέσου δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν ταύτην; Ἰδοὺ τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἡμῶν ὁμιλίας.

Ἡ ἀπροσεξία ἡ μαστίζουσα, οὕτως εἰπεῖν, ἡμᾶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς ὀφείλεται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπίνην ἀσθέ-

νειαν, ἥτις εἶναι καρπὸς τῆς ἁμαρτίας. Πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος συνωμίλει μετὰ τοῦ Θεοῦ χωρὶς κόπον, χωρὶς δυσκολίαν, χωρὶς νὰ περισπᾶται ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, διότι αἱ κατώτεραι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δυνάμεις ἦσαν ὑποτεταγμέναι εἰς τὸ λογικόν, τὸ δὲ λογικὸν εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὴν θαυμασίαν ἐκείνην τάξιν καὶ ἁρμονίαν ἀνέτρεψεν ἡ ἁμαρτία. Τόρα, ὅταν πρόκειται νὰ προσευχηθῶμεν, δύναμίς τις ἀκαταμάχητος ἀποσπᾷ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἑλκύει πρὸς τὰ κτίσματα. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας, ἥτις ἐξησθένισε τὴν ἡμετέραν φύσιν εἰς βαθμὸν τοῦ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς, ὅταν ἀρχίζῃ συνομιλίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν προσεύχηται.

Ἡ ἀπροσεξία ὀφείλεται δεύτερον εἰς τὴν κακὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν. Ὁ μύλος ἀλέθει ὅ,τι δώσει τις εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀλέσῃ, οὔτε ὀλιγώτερον, οὔτε περισσότερον. Ὁ μυλωθρὸς ὅστις ἤθελε παραπονεθῇ διότι ὁ μύλος αὐτοῦ παράγει κακῆς ποιότητος ἄλευρον θὰ προκαλέσῃ τὸν γέλωτα. Ἀνόητε, θὰ ἀναφωνήσωμεν πρὸς αὐτόν, δὸς εἰς τὸν μύλον σου καθαρὸν καὶ καλῆς ποιότητος σῖτον, καὶ τότε θὰ ἔχῃς ἔξοχον καὶ λευκὸν ἄλευρον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν· ἐπεξεργάζεται ἐκεῖνο ὅπερ θὰ ρίψωμεν ἐντὸς αὐτοῦ. Πλήρωσον αὐτὸν προσοχῆς, περισυλλογῆς, ἠρεμίας καὶ γαλήνης κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, καὶ τότε θὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ προσευχὴ ἀληθὴς καὶ γνησία. Πλήρωσον αὐτὸν θορύβου, ἀταξίας, παντὸς εἴδους ματαίων, εὐτελῶν, καὶ αἰσχρῶν διαλογισμῶν, καὶ τότε θὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ οὐδὲν πλέον, οὐδ' ἔλαττον, εἰμὴ ἡ ἀπροσεξία.

Ὀφείλεται τρίτον, ἡ ἀπροσεξία εἰς τὰ διάφορα πάθη τῆς καρδίας. Τὴν γνησίαν προσευχὴν ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρύων προσευχομένη, ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ αἰτοῦσα, ἡ ἀγάπη ζητεῖ, ἡ ἀγάπη κρούει τὴν θύραν, ἡ ἀγάπη ἀποκαλύπτει τὰς ἀποκεκρυμμένας ἀληθείας, ἡ ἀγάπη τηρεῖ ἀλωβήτους καὶ ἀνοθεύτους τὰς ἀποκεκαλυμμένας ἀληθείας. Πόσον διάφορος ὅμως εἶναι ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν! Ὑπάρχει τι κοινὸν μεταξὺ τῆς καθαρᾶς καὶ ἁγίας ταύτης ἀγάπης καὶ τῶν μαινομένων τούτων Ἐριννύων; Ὁ φιλέκδικος, ὅταν προσεύχηται, ἐὰν δύναται νὰ ὀνομασθῇ προσευχὴ ἡ τούτου προσευχή, ὁ ἄσωτος, ὁ φιλόδοξος, ὁ ὑπερήφανος, ὁ ὀργίλος, ὁ φιλήδονος, τὶ ὀνειροπολοῦσι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην; Ὁποῖαί τινες εἰκόνες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἀκαταπαύστως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν; Οὔτε ἡ ἀτμόσφαιρα κατὰ τὴν ὥραν τῆς θυέλλης, οὔτε ὁ ὠκεανὸς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τρικυμίας δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν παθῶν κλυδωνιζομένας καρδίας τῶν τοιούτων.

Τέλος ὁ διάβολος εἶναι παραίτιος τῆς ἀπροσεξίας κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι οὐδὲν δύναται καὶ ἐνταῦθα νὰ κατορθώσῃ ὁ Διάβολος ἐὰν ἡμεῖς δὲν χορηγήσωμεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν διὰ τῆς ραθυμίας ἡμῶν. Ὁ Διάβολος γινώσκει ὅτι τὸ μόνον ὅπλον, τὸ ὁποῖον δι' αὐτὸν εἶναι φοβερόν, εἶναι ἡ προσευχή, καὶ διὰ τοῦτο τὰ πάντα μηχανεύεται ὅπως καταστήσῃ τοῦτο ἀκίνδυνον. Εὐθὺς λοιπὸν μὲ τὴν πρώτην κωδωνοκρουσίαν, λέγει ὁ ὅσιος Νεῖλος, ὁλόκληροι λεγεῶνες δαιμόνων ἀναμιγνύονται μετὰ τῶν μελλόντων προσευχηθῆναι

ναι ὅπως ματαιώσωσι καὶ ἄκαρπον ἀναδείξωσι τὴν προσευχὴν τούτων.

Εἴδομεν πόθεν προέρχεται ἡ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς ἀπροσεξία· ἐκ τῆς ἐμφύτου ἡμῖν ἀδυναμίας, ἐκ τῆς πλημμελοῦς διευθύνσεως τοῦ νοὸς ἡμῶν, ἐκ τῶν θυελλωδῶν τῆς καρδίας παθῶν καὶ ἐκ τοῦ Διαβόλου καὶ τῶν μεθοδειῶν αὐτοῦ. Ποῦ δὲ ταῦτα πάντα ἄγουσιν ἡμᾶς;

Ὁ σοφὸς Σολομὼν εἶπε· «*Μυῖαι θανατοῦσαι σαπριοῦσι σκευασίαν » ἐλαίου ἡδύσματος*». Αἱ μυῖαι δηλονότι, αἱ ὁποῖαι θνήσκουσιν ἐντὸς μύρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἤθελον πέσῃ, καταστρέφουσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἡδύτητα τοῦ μύρου. Διὰ νὰ ἐννοήσητε τὴν σημασίαν τῶν σοφῶν τούτων λόγων λάβετε ὑπ᾿ ὄψει τὸ ἑξῆς· Κώνωψ ἢ οἱονδήποτε ἄλλο ζωΰφιον κολυμβοῦν ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος, τὸ ὁποῖον μέλλεις νὰ πίῃς, σοὶ προξενεῖ ἀηδίαν ἀκατανίκητον. Εἶναι τώρα δυνατὸν νὰ μὴ ἀηδιάσῃ καὶ ἀποστραφῇ ὁ Θεὸς «*τὰς χρυσᾶς φιάλας τὰς γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν » αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων*», ὅταν κολυμβῶσιν ἐντὸς αὐτῶν «*αἱ θανατοῦ- » σαι μυῖαι*», αἱ ὁποῖαι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ αἱ ἀπροσεξίαι κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς;

Τί εἶναι, Χριστιανέ μου, ἡ κηρήθρα; Μέλι μόνον δὲν εἶναι, ἀλλ᾿ οὔτε καὶ μόνον κηρός. Ἡ κηρήθρα εἶναι μέλι μετὰ κηροῦ ἢ μᾶλλον ἐντὸς κηροῦ. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν προσευχήν. Ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ εἶναι ἡ προσοχή, ἡ προσήλωσις ἐγκεκλεισμένη μέσα εἰς τὰς λέξεις. Ἡ κηρήθρα, ὅταν δὲν ἔχῃ ἐν ἑαυτῇ μέλι, ὅσον τεχνικὰ καὶ ἂν εἶναι κατεσκευασμένη, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ τεμάχιον κηροῦ· ὁμοίως ἡ προσευχή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει ἡ προσήλωσις, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ ἀνωφελὴς συσσώρευσις λέξεων.

Ἡ ἀπροσεξία ἔχει καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα λυπηρότερα. Ὁ προσευχόμενος χωρὶς νὰ προσέχῃ, προσεύχεται προσευχὴν στεῖραν. Ἡ προσευχὴ αὕτη οὔτε φωτισμόν, οὔτε παραμυθίαν, οὔτε ἐνδόμυχον χαρὰν οὐδ᾿ ἄλλο τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον χορηγεῖ αὐτῷ.

Ἀλλὰ διὰ τίνων μέσων δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν τὴν ἀπροσεξίαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς; «*Πρὶν εὔξασθαι ἑτοίμασον σεαυτὸν » καὶ μὴ γίνου ὡς ἄνθρωπος πειράζων τὸν Κύριον*». Πρὶν ἢ προβῇς εἰς προσευχὴν ἑτοίμασον σεαυτόν, τ. ἔ. συγκέντρωσον καὶ τὸν νοῦν σου καὶ τὴν καρδίαν σου εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θὰ ἀρχίσῃς, ἔσο δηλαδὴ προσεκτικὸς καὶ μὴ γίνου ὡς ἄνθρωπος πειράζων τὸν Κύριον· Πειράζει δὲ τὸν Θεὸν ἐκεῖνος, ὅστις προβαίνει εἰς προσευχὴν χωρὶς νὰ τηρῇ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς ὅρους τῆς προσευχῆς, ὧν πρῶτος εἶναι ἡ προσοχή, ἡ προσήλωσις εἰς τὸ θεῖον τοῦτο ἔργον.

«*Σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν » θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ*». Εἴπομεν εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν ὅτι ***ταμεῖον*** εἶναι τὰ ἐνδότατα τῆς ψυχῆς· ***θύρα*** δὲ τοῦ ταμείου εἶναι αἱ ἐξωτερικαὶ αἰσθήσεις. Λοιπὸν καθ᾿ ἣν ὥραν προσευχόμεθα ὀφείλομεν ὁλόκληρον τὴν προσοχὴν ἡμῶν νὰ ἔχωμεν συγκεντρωμένην εἰς μόνον τὸ ἔργον τῆς προσευχῆς ἀδιαφοροῦντες ὅλως καὶ μένοντες ξένοι πρὸς τὰ πέριξ ἡμῶν λαμβάνοντα χώραν.

Ὅταν ὁ Ἀβραὰμ ἔφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὤφειλε κατ᾿ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸν μονογενῆ

αὐτοῦ υἱὸν Ἰσαὰκ εἶπεν εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ. «*Καθίσατε αὐτοῦ μετὰ » τῆς ὄνου· ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε· καὶ προσκυ- » νήσαντες ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς*». Καὶ ἡμεῖς ὅταν εἰσερχώμεθα εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἵνα προσευχηθῶμεν ἂς λέγωμεν· ὑμεῖς αἱ μέριμναι, αἱ φροντίδες, αἱ ὑποθέσεις καὶ πᾶν εἶδος περισπασμῶν, μείνατε ἐδῶ εἰς τὴν θύραν μαζὶ μὲ τὴν ὄνον δηλαδὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, τὸ δὲ παιδίον καὶ ἐγώ, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ καρδία θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν Ναὸν διὰ νὰ προσευχηθῶμεν. Θὰ ἀνεύρωμεν δὲ ὑμᾶς καὶ θὰ παραλάβωμεν καὶ πάλιν μεθ' ἑαυτῶν, ὅταν θὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

Ὁ αὐτὸς Πατριάρχης Ἀβραὰμ κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ ἔλαβε «*δά- » μαλιν τριετίζουσαν καὶ αἶγα τριετίζουσαν, καὶ κριὸν τριετίζοντα, καὶ » τρυγόνα καὶ περιστερὰν*» καὶ προσέφερεν αὐτὰ θυσίαν τῷ Θεῷ. Ἐπειδὴ ὅμως «*κατέβη ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα τῶν θυμάτων*», ὁ Ἀβραὰμ ἐκάθισεν ἐκεῖ ἐκδιώκων καὶ ἀπομακρύνων ἐπιμόνως τὰ ὄρνεα μέχρις ὅτου συνετελέσθη ἡ θυσία. Ὄρνεα εἶναι οἱ πολλοὶ καὶ ποικίλοι λογισμοὶ οἱ ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν προσευχῶν ἡμῶν· ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς λογισμοὺς τούτους, τοὺς ἀπάγοντας ἡμᾶς τῆς σωτηριώδους προσοχῆς, ὀφείλομεν νὰ ἀποδιώκωμεν ἐπιμόνως.

Κατενοήσατε βεβαίως, ἀδελφοί μου, ὅτι τὸ κύριον προσὸν τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσοχή. Προσευχόμεθα δὲ μετὰ προσοχῆς, ὅταν προσηλώνωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν εἰς τὸ νόημα καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων τῆς προσευχῆς, ὅταν ἐμβαθύνωμεν καὶ κατανοοῦμεν τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπαγγέλλομεν, καὶ ταὐτοχρόνως ὅταν ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν ἀποτεινόμεθα, μετὰ τοῦ Θεοῦ συνομιλοῦμεν καὶ συνδιαλεγόμεθα. Ἡ τοιαύτη προσευχὴ εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἀπαρασάλευτος, τὴν ὁποίαν οὔτε ἐξωτερικοὶ θόρυβοι, οὔτε λογισμοί, οὔτε ὁ διάβολος δύνανται νὰ ἀνατρέψωσιν· ἡ τοιαύτη προσευχή, εἶναι ἀληθινὴ καὶ καρποφόρος καὶ σωτήριος προσευχή. Ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει. «Ἐκεῖνο τὸ δένδρον » εἶναι ἰσχυρόν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὰς ρίζας του μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς. » Τὸ οὕτως ἐρριζωμένον δένδρον ἀνθίσταται πρὸς τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν » μανίαν παντὸς ἀνέμου. Τοὐναντίον τὸ δένδρον τὸ ὁποῖον ἔχει τὰς ρίζας » του ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, τοῦτο καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος δια- » σαλεύει καὶ ἐκριζώνει. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν προσευχήν· ὅταν » αἱ ρίζαι αὐτῆς, ὅταν ἡ προσοχὴ δηλονότι, εἰσχωρεῖ εἰς τὰ βάθη τοῦ νοὸς » καὶ τῆς καρδίας, ἐὰν καὶ μυρίοι προσέλθωσι λογισμοί, ἐὰν καὶ ἅπασα » ἡ τοῦ Διαβόλου παράταξις ἐφορμήσῃ κατ' αὐτῆς, αὕτη μένει ἐκτενὴς » καὶ ἀνένδοτος, μὴ περιτρεπομένη. Ἡ προσευχὴ δὲ ἡ ἐξερχομένη ἐκ » τῶν χειλέων ἁπλῶς, χωρὶς δηλονότι προσοχήν, αὐτὴ δὲν δύναται νὰ » ἀναβῇ πρὸς τὸν Θεόν, διότι ταύτην καὶ ἁπλοῦς κρότος καὶ ἁπλοῦς θό- » ρυβος ἀνατρέπει, καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν τὸ στόμα νὰ ἠχῇ, ἀλλ' ἡ καρδία » εἶναι κενή, καὶ ἡ διάνοια ἔρημος. Λοιπόν, ἀδελφοί μου, ἂς συμμορφωθῶμεν τελείως, καὶ ἂς ἀκολουθήσωμεν πιστῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λέγοντος· «*ἐὰν προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προ- » σεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι· τί οὖν ἐστι; Προσεύξομαι τῷ » πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ » τῷ νοΐ*». Γένοιτο.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄.

ΙΒ΄. ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΣ

«Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος »Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν» *(Ρωμ. 11, 1).*
«Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη »ἡ δεξιά μου· κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ, ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου». *(Ψαλμ. 136, 5).*

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀντιστρατεύεται ποσῶς τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος· διδάσκει τὴν φιλανθρωπίαν· ναί, ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν ἀπαγορεύει τὴν φιλοπατρίαν· κάθε ἄλλο! διδάσκει, ὅτι δυνάμεθα κάλλιστα, καὶ μάλιστα ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν τὴν πατρίδα χωρὶς τὸ καθόλου νὰ ἐχθρευώμεθα τὸν ἄλλον κόσμον. Σήμερον ὑπεσχέθημεν ὅτι, θὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος μὲ περισσοτέρας λέξεις. Ἀγαπῶμεν ὅλοι τὴν πατρίδα μας, καὶ ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ἔχομεν ὡρισμένα καθήκοντα πρὸς αὐτήν. Ἀλλὰ ποῖα ἐπακριβῶς εἶναι ταῦτα; Καὶ πρῶτον τί εἶναι ἡ πατρίς; Ἰδοὺ τὸ σημερινὸν θέμα μας.

Ὅλοι μας, ἀγαπητοί, ἔχομεν ρίψει πολλὰς φορὰς χάριν παιγνιδίου πέτρας εἰς τὸ λιμνάζον νερόν. Τί παρατηροῦμεν ὅτι σχηματίζονται εἰς τὸ νερὸν τοῦτο, ὅταν ρίψωμεν τὴν πέτραν; Διάφοροι κύκλοι, ὁ εἷς μεγαλύτερος τοῦ ἄλλου. Ἂς ὑποθέσωμεν τώρα, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι μία μεγάλη λίμνη. Ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀφ᾽ ὅτου γεννηθῇ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, εὑρίσκεται περικυκλωμένος ἀπὸ ὡρισμένους κύκλους, τῶν ὁποίων τὸ κέντρον καταλαμβάνει αὐτός. Ὁ πρῶτος κύκλος, ὁ κεντρικός, ὁ στενώτερος εἶναι ἡ οἰκογένειά μας· περιέχει οὗτος τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωκαν καὶ ἔλαβαν τὴν ζωήν. Ὅσον δὲ στενὸς εἶναι ὁ κύκλος οὗτος, τόσον καὶ σφιγκτότεροι εἶναι οἱ δεσμοί, οἱ ὁποῖοι ἑνόνουν τὰ οἰκογενειακά του μέλη. Ὁ δεύτερος κύκλος τῆς λίμνης εἶναι τὸ χωρίον μας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συζοῦν ἁρμονικὰ πολλαὶ ὁμοῦ οἰκογένειαι. Ὁ τρίτος κύκλος εἶναι ἡ ἐπαρχία, ἥτις περιλαμβάνει πολλὰ χωρία. Ὁ Νομὸς εἶναι εὐρύτερος κύκλος· ἡ νῆσός μας ἀκόμη πλατύτερος· Ὁ δὲ πλέον ἐξωτερικός, ὁ μεγαλύτερος κύκλος, ὅστις ἐμπερικλείει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ κύκλος οὗτος εἶναι

ἡ μεγάλη πατρίς μας, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἤτοι *μεγάλην*, ἢ *κυρίως* καὶ ἐν *εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ* πατρίδα, διὰ νὰ τὴν διακρίνωμεν ἀπὸ τὴν *μικράν*, ἢ τὴν *στενὴν* πατρίδα, ὁποία εἶναι ἡ γενέθλιός μας γῆ, ἡ γῆ ὅπου ἐγεννήθημεν, ὅπου εἴδαμεν τὸ πρῶτον τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου, ὅπου ἐλάβαμεν τὰς πρώτας οἰκογενειακὰς περιποιήσεις, ὅπου ἐκάμαμεν τὰ πρῶτά μας παιδικὰ παιγνίδια, ὅπου μᾶς ἔμειναν ἀλησμόνητοι αἱ πρῶται ἁθῶαι παιδικαὶ ἐντυπώσεις.

Ὥστε, ἀγαπητοί, κάθε ἄνθρωπος ἔχει μίαν πατρίδα ἰδιαιτέραν, τὴν στενήν, τὴν μικράν· καὶ μίαν ἄλλην κοινήν, τὴν μεγάλην, τὴν εὐρυτέραν. Ἡ πρώτη εἶναι, εἴπαμεν καὶ προηγουμένως, ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας, ἡ πατρική μας κατοικία, ὅπου ἐζήσαμεν τὰ πρῶτα παιδικά μας ἔτη, εἶναι τὸ πρῶτον σχολεῖον ὅπου ὁ καλός μας διδάσκαλος μᾶς ἔμαθε νὰ ἀναγινώσκωμεν καὶ νὰ γράφωμεν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς συμμαθητάς μας καὶ νὰ σεβώμεθα τοὺς γονεῖς μας καὶ τοὺς ἀνωτέρους μας· εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου μας, ὅπου πρωῒ πρωῒ ἡ εὐλαβὴς μητέρα μᾶς ἐκάλει νὰ τὴν ἀκολουθῶμεν τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς μὲ τὰ καθαρά μας ἢ τὰ καινουργῆ μας παιδικὰ ἐνδύματα· εἶναι ἡ πλατεῖα ἢ ἡ σκιὰ τῶν δένδρων ἢ ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου ἢ τὸ λειβάδι, ὅπου κατὰ τὰς ἑορτάς, ὁπότε δὲν εἴχαμεν σχολεῖον, ἐπαίζαμεν οἱ παιδικοὶ φίλοι καὶ συμμαθηταὶ ἀπὸ τὸ πρωῒ μέχρι τῆς ἑσπέρας χωρὶς πολλάκις νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὴν μεγάλην πεῖναν, τὴν ὁπόιαν μᾶς ἠρέθιζε περισσότερον ἡ κίνησις καὶ ὁ καθαρὸς ἀὴρ καὶ ἡ εὐχαρίστησίς μας. Εἶναι αἱ κορυφαὶ τῶν μακρυνῶν βουνῶν, τῶν ὁποίων τὰς γεωμετρικὰς γραμμὰς παρηκολουθοῦμεν μετὰ περιεργείας, καὶ τῶν ὁποίων τοὺς ὡραίους χρωματισμοὺς περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ηὐχόμεθα νὰ ἠξεύρωμεν νὰ τοὺς ἀναπαριστάνωμεν εἰς τὸ μαθητικόν μας τετράδιον. Εἶναι αἱ κοιναὶ τράπεζαι, πέριξ τῶν ὁποίων συνήρχοντο οἱ συγγενεῖς καὶ συνετρώγαμεν κατὰ τὰς ἀπόκρεω καὶ τὰς μεγάλας ἑορτάς. Εἶναι ἡ συνάντησις τῶν ἀδελφῶν τοῦ πατρός μας τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν κατοικίαν μας, ὁπόθεν μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ὀλίγων λέξεων τῆς ἀδελφικῆς των ἀγάπης μᾶς παρελάμβαναν μικρὰ παιδία νὰ τοὺς παρακολουθοῦμεν εἰς τὰς ἐπισκέψεις των εἰς τὰ ἀμοίραστα κτήματά των. Εἶναι ἡ αὐλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου μετὰ τὴν λειτουργίαν ἠκούαμεν τοὺς συγγενεῖς καὶ συγχωρίτας μας νὰ συνομιλοῦν ἀδελφικώτατα καὶ νὰ συσκέπτωνται περὶ τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου, περὶ τῆς κατασκευῆς κοινοτικοῦ τινος ἔργου, διὰ νὰ λάβουν κοινὰ μέτρα διὰ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν, μέχρις ὅτου ἤθελεν ἐξέλθει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ λάβουν τὴν εὐλογίαν του πάλιν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ νὰ τοῦ ἀσπασθοῦν ἐκ νέου εὐλαβῶς τὴν δεξιάν του, καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν μὲ ὀλίγας λέξεις τὰ ἐν τῷ μεταξὺ συνομιληθέντα. Εἶναι τέλος ἡ θαυμασία μουσικὴ συναυλία, τὴν ὁποίαν ἠκούσαμεν τὴν βαθεῖαν αὐγήν, ὅταν εὐπειθεῖς εἰς τὰς διαταγὰς τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρός μας ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν χώραν χάριν οἰκογενειακῆς ἀνάγκης, καὶ τὴν ὁποίαν μουσικὴν ἁρμονίαν ἐτόνιζαν ἠδελφωμένοι οἱ πτερωτοὶ ψάλται τῆς φάραγγος καὶ τοῦ δάσους, κάμνοντες ἐν ἄκρᾳ συμφωνίᾳ τὴν πρωϊνήν των προσευχὴν πρὸς τὸν Πλάστην αὐτῶν!

Πόσον βαθεῖαι, πόσον γλυκεῖαι καὶ ἀλησμόνητοι εἶναι αἱ ἐντυπώσεις

ἡμῶν αὗται πρὸς τὴν πρώτην μας πατρίδα, τὸ γενέθλιόν μας ἔδαφος! Ἐνδεχόμενον, ἀφοῦ μεγαλώσωμεν καὶ ἀνδρωθῶμεν, νὰ ἐγκατασταθῶμεν εἰς ἄλλο μέρος, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς συνέδεσαν νέοι δεσμοί, ὁ δεσμὸς δηλαδ. τῆς οἰκογενείας ἡμῶν τῆς ἰδιαιτέρας, ἢ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξασκήσεως ἑνὸς ἐπαγγέλματος, ἢ τὸ καθῆκον τῆς ὑπηρεσίας τῆς μεγάλης πατρίδος, ἢ αἱ τιμαὶ τοῦ ὑψηλοῦ μας ἀξιώματος. Βεβαίως τὸ νέον τοῦτο περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μετεφυτεύθημεν ἴσως τώρα καὶ πολλὰ ἔτη, θὰ τὸ ἀγαπῶμεν, θὰ τὸ τιμῶμεν, θὰ τὸ εὐγνωμονῶμεν. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρευνήσῃ τις τὰ βάθη τῆς καρδίας μας, θὰ εὕρισκεν ἐντὸς αὐτῆς νὰ ὑπνώττουν αἱ πρῶταί μας ἐκεῖναι ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν παρὰ μικρὰν πρόκλησιν ἐξυπνοῦν ὁλοζώντανοι, καὶ μᾶς φέρουν νοερῶς καὶ μετὰ συγκινήσεως μεγάλης πρὸς τὰ μακρυνὰ ἐκεῖνα ἔτη τῆς ἀθώας καὶ ἀμερίμνου παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἰδιαιτέρου μας χωρίου ἢ τῆς γενεθλίου μας πόλεως. Πρέπει δὲ νὰ ὑπάγῃ κἀνεὶς μακρυνότερα, νὰ ξενιτευθῇ, νὰ ζήσῃ εἰς τὰ *ἔρημα* τὰ ξένα, διὰ νὰ καταλάβῃ πόσον ζωηροτέρα καὶ συγκινητικωτέρα εἶναι ἡ ἀνάμνησις, ἡ ἐνθύμησις τοῦ πατρικοῦ μας ἐδάφους. Διὰ τοῦτο δὲν εἶχαν ἄδικον οἱ Ἰσραηλῖται, ὅταν, μακρὰν τῆς πατρίδος των εὑρισκόμενοι προσεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων νικητῶν αὐτῶν νὰ παίξουν τὰ περίφημα ὄργανά των πρὸς διασκέδασιν τῆς θλίψεώς των, νὰ ἀπαντήσουν ὡς ἑξῆς. Πῶς νὰ ψάλωμεν τὴν ᾠδὴν τοῦ Κυρίου, ἐνῷ εὑρισκόμεθα εἰς ξένην γῆν, μακρὰν τῆς πατρίδος μας; Τοῦτο θὰ ἦτο ἄρνησις τῆς προσφιλεστάτης μας πατρίδος. Πῶς δὲ δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν καὶ μίαν ἔστω στιγμὴν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἁγίαν μας πόλιν; εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονήσῃ τις τὴν δεξιάν του χέρα; Καλύτερα νὰ κολλήσῃ ἡ γλῶσσά μου εἰς τὸν λάρυγγά μου, καὶ νὰ βωβαθῶ, παρὰ νὰ φανῶ ὅτι σὲ ἐλησμόνησα, πατρίς μου! Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου; Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ». Πόσον συγκινητικοὶ εἶναι οἱ λόγοι οὗτοι! Νομίζει κἀνείς, ὅτι ἀκούει τὴν φιλόστοργον μητέρα νὰ ἀναζητῇ τὸν μονογενῆ της υἱόν. Καὶ δὲν θὰ μοῦ εἴπῃ βέβαια κἀνείς σας, ὅτι ᾐσθάνετο ἡ καρδία τῶν Ἰσραηλιτῶν τόσον ζωηρῶς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ οὗτοι εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν νικητῶν αὐτῶν. Διότι ἴσως ἔχετε ἀκούσει περὶ Ὀδυσσέως, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης, ὅτι ἔλεγε· Τίποτε, δὲν ὑπάρχει γλυκύτερον ἀπὸ τὴν πατρίδα· «οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος». Καὶ νεκρὸς ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα· διὰ τοῦτο πόσοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν ξενιτείαν δὲν παραγγέλουν νὰ μεταφέρουν τὰ ὀστᾶ των μετὰ θάνατον εἰς τὴν πατρίδα των;

Ὡμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς στενῆς πατρίδος, περὶ τῆς γενεθλίου ἡμῶν γῆς, καὶ περὶ τῆς στοργῆς, τῆς μεγάλης μας πρὸς αὐτὴν ἀγάπης. Ἀλλ᾽ εἴπαμεν, ὅτι ἐκτὸς αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ εὐρυτέρα, ἡ μεγαλυτέρα, ἡ μεγάλη πατρίς, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ καθ᾽ αὐτὸ πατρίς, ἐκείνη εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὸν σεβασμόν, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῆς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ὑποτάσσωμεν τὸ φίλτρον τῆς πρώτης. Διότι ποία εἶναι ἡ ἔννοια, ἡ σημασία, ἡ ἔκτασις καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς πατρίδος ἡμῶν; Εἶναι αὕτη, ὅπως παρεστήσαμεν εἰς τὸ παρά-

δειγμα τῆς λίμνης, ὁ πλατύτερος ἐκεῖνος κύκλος, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὸ ἐκτεταμένον ἔδαφος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περικλείονται ὅλαι αἱ ἰδιαίτεραι, αἱ γενέτειραι ἡμῶν κῶμαι, ἡ πόλεις, αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ νομοί· τὸ εὐρύχωρον ἔδαφος, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον κατοικοῦν ὅλα τὰ ἑκατομμύρια τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι κατάγονται ἀπὸ μίαν καὶ τὴν ἰδίαν φυλήν, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, οἱ ὁποῖοι ἐμπνέονται ὅμως ἀπὸ τὰ ἴδια φρονήματα καὶ αἰσθήματα, ἔχουν παρόμοια ἤθη καὶ ἔθιμα, γεμίζουν τὰς καρδίας των αἱ αὐταὶ ἐλπίδες ἢ αἱ ἴδιαι θλίψεις, καὶ συνδέονται ἀναμεταξύ των κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τόσον σφιγκτά, ὥστε νὰ θεωρῶνται ἀδελφοί, νὰ ἀλληλοβοηθῶνται, νὰ θυσιάζῃ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτήν του τὴν ζωὴν ἐν ἀνάγκῃ χάριν τῶν ὁμοφύλων καὶ συμπατριωτῶν του. Καὶ λάβετε, ἀγαπητοί, παράδειγμα τὸν τελευταῖον πόλεμόν μας. Διακόσιαι περίπου χιλιάδες ὁμόφυλοί μας, ὁμοεθνεῖς μας, συμπατριῶταί μας ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν των ἔννοιαν τῆς πατρίδος ἔτρεξαν ἀπὸ τὰ τετραπέρατα τοῦ κόσμου, ὅπου τοὺς εἶχε σκορπίσει ἡ ἀναζήτησις καλυτέρας τύχης, καὶ συνηθροίσθησαν ὅλοι ὁμοῦ καὶ τί ὡρκίσθησαν νὰ κάμουν; Νὰ ἀφήσουν κατὰ μέρος καὶ ἐργασίας των, καὶ πλούτη, καὶ ἀνέσεις, καὶ σπουδάς, καὶ ἀτομικάς των ἐλπίδας εἰς τὸ μέλλον, καὶ τέκνα προσφιλῆ, καὶ γονεῖς, καὶ τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα, νὰ μὴ λυπηθοῦν μηδὲ τὴν ἰδίαν των ζωήν, τὴν ὁποίαν τόσον πολὺ ἠγάπων καὶ ἐξετίμων μέχρι τοῦδε, χάριν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας, πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, πρὸς αὔξησιν τῶν ὁρίων τῆς μεγάλης πατρίδος, διὰ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, πρὸς ἠθικὴν τέλος καὶ ὑλικὴν ὠφέλειαν καὶ ὅσων ἀδελφῶν δὲν ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὅσων ἴσως δὲν προσέφεραν τίποτε χάριν τοῦ γενικοῦ τούτου καλοῦ.

Ὁποίας ἀρετὰς καὶ αἰσθήματα γενναιότητος, αὐτοθυσίας, ἀλληλεγγύης, ἀλληλοβοηθείας προκαλεῖ ἀληθῶς ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν μεγάλην μας πατρίδα! Χάριν αὐτῆς ὑφιστάμεθα προθύμως καὶ ἀγογγύστως τὰς μεγίστας καὶ τὰς πλέον ἀνυπολογίστους θυσίας, ὁποῖαι εἶναι αἱ ἀναφερθεῖσαι ἀνωτέρω, τὰς ὁποίας προσέφεραν εἰς τὸν ἱερὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος οἱ ἀδελφοί μας στρατιῶται, οἱ χάριν αὐτῆς ἀγωνισθέντες καὶ πεσόντες. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν πεσόντων, καὶ αἰώνιος ὁ ἔπαινος τῶν ἀγωνισθέντων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος!

Χριστιανέ, ἀγάπα τὴν πατρίδα σου ὕστερον ἀπὸ τὴν θρησκείαν σου εἶναι ἡ παραγγελία τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως. Ἡ πατρίς σου εἶναι ἡ φυσική σου μήτηρ, τὴν ὁποίαν δὲν σοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἀνταλλάξῃς μὲ καμμίαν ἄλλην ἔστω καὶ πλουσιωτέραν καὶ ἰσχυροτέραν· ἄλλως θὰ χάσῃς τὴν στοργὴν τῆς πρώτης χωρὶς νὰ αἰσθανθῇς ὁμοίαν ἀγάπην πρὸς τὴν νέαν σου, τὴν θετὴν μητέρα· Σὺ μάλιστα ὁ Ἕλλην πρέπει νὰ εἶσαι ἀκόμη περισσότερον ὑπερήφανος διὰ τὴν πατρίδα σου, ἡ ὁποία εἶναι τόσον θαυμαστὴ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας.—«Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν»· αὐτὸ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δεικνύων τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὴν πατρίδα του· «Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἕλλην εἰμι, ἐκ σπέρματος Ἑλληνικοῦ, φυλῆς Ἑλληνικῆς»· ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς τί ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὡς σύνθημα τοῦ πατριωτισμοῦ μας.